

**TACİKİSTAN-TÜRKİYE  
HÜKÜMETLERARASI KARMA EKONOMİK KOMİSYONU  
ONBİRİNCİ DÖNEM TOPLANTISI PROTOKOLÜ**

Tacikistan–Türkiye Hükümetlerarası Karma Ekonomik Komisyonu (bundan sonra “Komisyon” olarak anılacaktır) Onbirinci Dönem Toplantısı 12 Ekim 2021 tarihinde Duşanbe’de gerçekleştirilmiştir.

Anılan Toplantıya Tacikistan ve Türkiye heyetini oluşturan Bakanlık ve Devlet Kurum temsilcileri, ayrıca, diğer davetliler katılmışlardır.

Bundan böyle "Taraflar" olarak anılacak olan Tacikistan Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti heyet üyelerinin listesi Ek: №1 ve №2’de yer almaktadır.

Bu Komisyonda Tacikistan Cumhuriyeti heyetinin başkanlığını Tacikistan Cumhuriyeti Sanayi ve Yeni Teknolojiler Bakanı Sayın Sherali Kabir ve Türkiye Cumhuriyeti heyetinin başkanlığını Türkiye Cumhuriyeti Sanayi ve Teknoloji Bakanı Sayın Mustafa Varank yapmıştır.

Taraflar, Komisyonun 11. Toplantısının gündemini kabul etmişlerdir. (Ek №3)

Türkiye-Tacikistan Hükümetlerarası Karma Ekonomik Komisyonu Toplantısı iki ülke arasındaki geleneksel kardeşlik ve dostluk ilişkileri yansıtılarak karşılıklı anlayış ve işbirliği havası içinde yürütülmüştür.

Taraflar, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan ve Tacikistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Emomali Rahman arasında, 2019-2020 yıllarında yapılan görüşmeler ve Asya’da İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı (CICA) zirvesi vesilesiyle 15 Haziran 2019 tarihinde Duşanbe’de gerçekleştirilen ziyaret kapsamında ve Karma Ekonomik Komisyonu 10. Dönem Toplantısı (6 Ağustos 2019, Ankara) çerçevesinde ele alınan ticari ve ekonomik konuları izleme amacıyla ortaya konulan hedeflerin hayata geçirilmesi hususunda gerekli çalışmalarını yapmayı kararlaştırmışlardır.

Komisyon, son yıllarda taraflar arasında değerlendirilen işbirliği belgelerinin (Ek №4) imzaya hazır hale getirildiğini, bu nedenle, taraflar bir sonraki üst düzey ziyaret sırasında tüm işbirliği belgelerin imzalanması için gereken tedbirleri almayı kararlaştırmıştır.

Taraflar, yukarıdakilerin ışığında ve heyetler arası görüşmelerde özellikle COVID-19 salgını başta olmak üzere mevcut durumu dikkate alarak, ekonomik ve ticari ilişkileri karşılıklı menfaat ve eşit haklar doğrultusunda daha da geliştirme

arzusunda olduklarını vurgulayarak, aşağıdaki alanlarda ikili ilişkilerin geliştirilmesi konusunda mutabakata varmışlardır:

## **1. Karma Ekonomik Komisyon IX. Dönem Toplantısı Protokolü Kararlarının Uygulanması**

Taraflar, Komisyonun 6 Ağustos 2019 tarihinde Ankara'da düzenlenen 10. Dönem Toplantısı Protokolü'ne ilişkin raporu dinlediler.

Komisyon, bir önceki toplantı kararlarının bazılarının uygulandığını ve diğerlerinin ise uzun vadeli olduğunu belirterek çeşitli aşamalarda uygulanacağını kaydetmişlerdir.

Bu kapsamda, hayata geçirilemeyen 10. Dönem Toplantı konuların ise Tacikistan-Türkiye Hükümetlerarası Karma Ekonomik Komisyonu 11. Dönem Protokol gündemine aktarılmıştır.

## **2. Tacikistan Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki ekonomik ve ticari işbirliğinin durumu ve beklentileri hakkında**

Komisyon, Tarafların 2020-2021 dönemi için Tacikistan Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti arasındaki ticari ilişkiler durumu hakkında dinleyerek, koronavirüsün (COVID-19) yayılması nedeniyle iki ülke arasındaki ticaretin 2019 ile karşılaştırıldığında 2020'de azalma kaydettiği, ancak, 2021'de Tacikistan ile Türkiye arasında ticari ilişkiler olumlu bir izlenim ile toparlanma eğilimi göstermekte olduğu ve 2019'daki başarılarıyla kıyaslandığı sayılarda nicelik ve nitelik olarak muhtemelen büyümesini kaydetmiştir.

Bununla birlikte, ekonominin çeşitli sektörlerinde ikili işbirliğinin daha da geliştirilmesi amacıyla mevcut potansiyelin kullanılması için, Tarafların, Tacikistan ile Türkiye arasındaki yatırım ve ticaret işbirliği alanlarını genişleterek ve çeşitlendirerek dış ticaret hacmini artırmak için karşılıklı olarak yararlı önlemler almaları gerekmektedir.

Tacik istatistik rakamlarına göre, 2021'in ilk yarısında Tacikistan Cumhuriyeti'nin Türkiye Cumhuriyeti ile toplam dış ticaret hacmi 187 milyon ABD Doları (lke toplam ticaret hacminin %6,4') olarak gerçekleşmiştir. 2020 ve 2019'un aynı döneminde sırasıyla 159,3 milyon (lke toplam ticaret hacminin %7,4') ve 191,9 milyon (lke toplam ticaret hacminin %9,2'si) milyon ABD Doları olarak izlemiştir.

2021'in ilk yarısında Türkiye Cumhuriyeti'ne 116,8 milyon ABD doları değerinde (lke ihracatının %17,8'i) mal ihraç edilmiş; ve 69,8 milyon ABD doları değerinde Türkiye'den ithalat yapılmıştır(lke ithalatının %3,7'si). Ayrıca, 2020 ve

2019'un ilk altı ayında mal ihracatı sırasıyla 104,4 milyon (ülke ihracatının %16,3'ü) ve 121,4 milyon (ülke ihracatının %22,3'ü) olarak gerçekleşmiştir. İthalat 54,9 milyon (ülke toplam ithalatının yüzde 3,6'sı) ve 70,5 milyon ABD doları (ülkenin toplam ithalatının yüzde 4,5'i) olarak gerçekleşmiştir.

Aynı zamanda, 2020 yılında iki ülke arasındaki dış ticaret hacmi 322 milyon ABD doları olarak gerçekleşmiştir. 2019'a göre 55,3 milyon dolar (veya %14,6) düşüş göstermiştir. Buna rağmen Türkiye, Tacikistan'ın ihracatında yabancı ülkeler arasında lider konumunu korumuştur.

2021 yılının ilk altı ayında Türkiye'den Tacikistana yapılan doğrudan sermaye yatırımı 18 milyon doları geçerek 2015-2020'nin aynı dönemine göre çok daha fazla olmuştur. Böylece 2019 ve 2020'de Tacikistan ekonomisine sırasıyla 17,5 ve 7,8 milyon değerinde Türkiye'den doğrudan yatırım yapılmıştır.

Toplam olarak, 2007-2020 yılları arasında Tacikistan Cumhuriyeti ekonomisinin çeşitli sektörlerinde, özellikle sanayi, hizmetler ve ticarete 200 milyon dolar (ülke toplam sermaye yatırımının %2'si) Türk sermayesi (bu rakamın 100 milyon doları Türkiye'den yapılan direkt yabancı sermaye yatırımı (ülke toplam doğrudan yabancı yatırımının %2,2'si)) yatırımı çekilmiştir. Türkiye, Tacikistan'a yatırım yapan yabancı ülkeler arasında sırasıyla 14. ve 9. sırada yer almaktadır.

Taraflar, Karma Ekonomik Komisyon Toplantısıyla birlikte geniş iş çevrelerinin katılımıyla gerçekleşmekte olan Tacikistan-Türkiye İş Forumu iştirakçilerinin ve bunların çatı Kuruluş ve Birliklerinin, DEİK, TOJINVEST ve Tacikistan Sanayi ve Ticaret Odası başta olmak üzere Duşanbe'de düzenlenecek olan "Dushanbe Invest-2021" Uluslararası Forumuna davet edilmesi bu vesileyle Türk sermayesi cezb edilerek Tacikistan ekonomisine katkı sağlayacağını ve müşterek işletmelerin tesisi için önem arzettiğini dile getirmişlerdir.

Bu doğrultuda Komisyon, Tacikistan Cumhuriyeti Bağımsızlığının 30. Yıldönümü Kutlamaları münasebetiyle Türk İşadamları ve Yatırımcıları için 21 Eylül 2021 tarihinde Ankara'da düzenlenen Tacikistan'ın yatırım fırsatları tanıtımı ve B2G toplantılarının iki ülke özel sektörü arasındaki ticaret ve yatırım işbirliğinin gelişmesinde katkı sağlayacağını memnuniyetle kadetmişlerdir.

Türk tarafı, Tacikistan Cumhuriyeti Devlet Mülkleri Yönetimi ve Devlet Yatırım Komitesi Nezdinde SUE "Tajinvest" ve Tacikistan Ticaret ve Sanayi Odası'nın Türkiye Cumhuriyetinde temsilci atama girişimini destekleyerek yatırım ve yeni ticari ilişkilere ivme kazandırmak ve verimli işbirliğini geliştirmek amacıyla kendi kurumlarına talimat vermiştir.

## 2.1 Ticaret ve Ekonomi Alanında İşbirliği

Tacikistan ile Türkiye arasında 2015-2020 yıllarında ticaret hacmi 2,14 milyar dolar olup, Tacikistan'ın toplam dış ticaret hacminin %10'unu oluşturmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'ne yapılan mal ticaretinde 1.4 milyar doları (veya %66'sı) ihracattır. Anılan dönemde Türkiye, Tacikistan'nın ihracatında %25 ve ithalatında %5 oranında paya sahip olup, Türkiye Cumhuriyeti ülkenin dördüncü esas ticaret ortaklarından biri olduğunu belirtmek gerekir.

Taraflar, Tacikistan ve Türkiye dış ticaret istatistik rakamlarında önemli farklılıklar olduğunu (2015-2019 döneminde, tarafların gümrük istatistikleri arasındaki fark 500 milyon ABD doları değerinde) kaydetmişlerdir.

Komisyon, Tacikistan Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasında karşılıklı ticaretin artması hususunda ürün yelpazesinin genişletilmesine ilişkin oluşturmuş olduğu Ortak Çalışma Grubu ilk toplantısının 11 Ekim 2021 tarihinde yapmaktan memnuniyet bildirmiştir.

Yukarıdakiler doğrultusunda Tacikistan Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin daha da geliştirilmesi için Komisyon, Taraflara aşağıdaki konularda tavsiyelerde bulunmuştur:

2.1.1. Daha önce iki ülke liderlerinin belirlemiş oldukları 1 milyar dolarlık hedefi dikkate alarak Tacikistan Cumhuriyeti Ekonomik Kalkınma ile Ticaret Bakanlığı ve Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı arasında ve tarafların diğer kurumları ile işbirliği içinde 2021'in 4. çeyreğinin sonuna kadar "2022-2023 yılları için Tacikistan ve Türkiye arasındaki ticaret hacminin arttırılması ve mal ticaretinin çeşitlendirilmesi için yol haritası" geliştirilmesi;

***Taraflar, Tacikistan Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki karşılıklı ticaretin büyümesi ve ürün yelpazesinin genişletilmesine ilişkin Ortak Çalışma Grubu'nun bir sonraki toplantısına kadar ihracatı arttırmak için potansiyel mal listelerinin hazırlanarak teati edilmesi konusunda anlaşmışlardır.***

2.1.2. Taraflar, Tacikistan Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasında karşılıklı ticaretin büyümesi ve ürün yelpazesinin genişletilmesine ilişkin Ortak Çalışma Grubu çalışmaları bünyesinde Tacikistan Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasında Serbest Ticaret Anlaşmasının imzalanması konusunu değerlendireceklerini kararlaştırmışlardır;

2.1.3. Taraflar, anılan vakaların tekrarlanmasını önleme amacıyla gümrük sahalarından çıkan malların ithalat, ihracat ve tranzit geçişi ile ilgili elektronik bilgi değişiminin zamanında yapılması hususunda 2021 yılı Ekim ayı sonuna kadar Tacikistan Cumhuriyeti Hükümeti Nezdinde Gümrük İdaresi ve Türkiye

Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı arasında bir işbirliği belgesi hazırlanarak imzalanması konusunda mutabık kalmışlardır;

2.1.4. Transit yük taşımacılığı alanında tarafların ilgili makamları arasında işbirliğini daha da geliştirmek amacıyla Tacikistan Cumhuriyeti Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti arasında “Karayolu tranzit yük taşımacılığına ilişkin bilgi teatisi konusunda elektronik sistem”in oluşturulması hakkında anlaşma imzalanması olasılığını değerlendirmişlerdir;

2.1.5. Türkiye’den ithal edilen malların özellikle temel tüketim mallarının tekel alanında fiyat denetlemesi yapılabilmesi, kural ihlalinin belirlenmesi, kontrolü ve önlenmesi amacıyla bilgi teatisi konusunda Tacikistan Cumhuriyeti Antimonopoly İdaresi ve Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı arasında işbirliği anlaşmasının iki ülke liderlerinin sıradaki ziyareti çerçevesinde imzalanması imkanının değerlendirilmesi;

2.1.6. Tacikistan Cumhuriyeti Ticaret ve Sanayi Odası ile Türkiye Cumhuriyeti Odalar ve Borsalar Birliği arasında İş Komitesinin tesisine ilişkin Anlaşmanın iki ülke liderlerinin sıradaki ziyareti çerçevesinde imzalanması konusunu iki ülke ilgili kurumlarının değerlendirmesi;

2.1.6. Tacikistan Cumhuriyeti Ticaret ve Sanayi Odası ile Konya Ticaret Odası arasında işbirliğini daha da geliştirmek amacıyla iki ülke liderlerinin sıradaki ziyareti çerçevesinde işbirliğine ilişkin Mutabakat Zaptı imzalanması konusunun değerlendirilmesi;

2.1.7. Türkiye'nin dijital ekonomi alanındaki deneyiminin öğrenilmesi konusunda işbirliğinin oluşturulması konusunda tarafların yetkili makamları arasında istişare toplantılarının düzenlenmesi;

2.1.8. Makroekonomik modelleme politikası ve dijital ticaretin geleceğe yönelik tahminler alanında işbirliğine ilişkin Mutabakat Zaptı'nın hazırlanarak imzalanması;

2.1.9. İki ülke özel sektörünün katılımıyla düzenlenen İş Forum ve Fuar organizasyonlarına uzaktan bağlanma da dahil olmak üzere Tacik ve Türk şirketlerinin bunlara ücretsiz olarak katılma imkanının değerlendirilmesi;

2.1.10. Türkiye Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) ve Tacikistan Ticaret ve Sanayi Odası arasında Tacikistan-Türkiye İş Konseyi toplantılarının sanal ortamda düzenli olarak gerçekleşmesi konusunda gerekli çalışmaların yapılması;

2.1.11. Ayrıca, ürünlerin yurtdışı pazarlarına tanıtımı alanında Türkiye deneyiminin kazanılması konusunda Tacikistan Cumhuriyeti Hükümeti Nezdinde

İhracat Ajansı ile Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı arasında İşbirliği Anlaşmasının imzalanması.

## **2.2. Yatırım Alanında İşbirliği**

Taraflar, Tacikistan Cumhuriyeti Devlet Mülk Yönetimi ve Devlet Yatırım Komitesi bünyesindeki SUE "Tajinvest" ile Türkiye Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) arasında işbirliğine ilişkin Mutabakat Zaptı'nın imzalanmasından duydukları memnuniyeti dile getirmişler ve ilgili makamlara aşağıdaki yatırım konularında öneride bulunmuşlardır:

2.2.1. Taraflar, yatırım faaliyetleri için elverişli ortam yaratmak amacıyla "Tacikistan Cumhuriyeti Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Yatırımların Teşviki ve Karşılıklı Korunmasına İlişkin Anlaşma"nın iki ülke liderlerinin sıradaki ziyaretinde imzalanmasını konusunda mutabık kalmışlardır;

2.2.2. Tacikistan Cumhuriyeti Devlet Mülkleri Yönetimi ve Devlet Yatırım Komitesi ile Türkiye Cumhuriyeti Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme Birliği (KOSGEB) arasında iki ülke liderlerinin sıradaki ziyareti çerçevesinde Mutabakat Zaptı'nın imzalanması konusunda çalışmaların başlatılması;

2.2.3. Tacik tarafı, yatırımcı bulmak amacıyla Türk tarafına İngilizce ve Rusça (Türkçe) dillerinde 50'nin üzerinde iş planı pasaportu ve 10'un üzerinde öncelikli yatırım projesi sunmuştur;

2.2.4. Taraflar, yatırım alanında işbirliği anlaşma kararlarının hayata geçirilmesi konusunda Tacikistan Cumhuriyeti Devlet Mülk Yönetimi ve Devlet Yatırımlar Komitesi ile Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi arasında Çalışma Grubu oluşturarak kurum yetkililerinin katılımıyla 2021 yılı Ekim ayı sonuna kadar ilk toplantısını gerçekleştirmek hususunda mutabık kalmışlardır.

Bu doğrultuda, yatırımcı sorunlarının görüşülmesi ve çözümlenmesinin yanı sıra iki ülkedeki iş ve yatırım faaliyetlerine teşvik edilmesi hemde Tacikistan Cumhuriyeti'nde 2022-2023 döneminde Türk sermaye girişini 50 milyon dolara çıkarma konusunda "Eylem Planı"nın hazırlanması beklenmektedir.

## **2.3. İş ve Yatırım Altyapısının Oluşturulması Alanında İşbirliği**

Taraflar, modern iş ve yatırım altyapısının doğrudan yabancı yatırımın çekilmesi ve ülkenin ekonomik olarak kalkınması için mevcut günümüz şartlarına uyumlu bulunduğunu kaydetmişlerdir. Bu bağlamda, Komisyon aşağıdaki hususların değerlendirilmesini uygun görmektedir;

2.3.1. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Tacikistan Cumhuriyeti Hükümeti arasında Serbest Ekonomik Bölgeler alanında işbirliğine ilişkin Mutabakat

Zaptı'nın imzalanması konusunda çalışma başlatılarak ortak teşebbüsle yol haritasının oluşturulması konusunun değerlendirilmesi;

2.3.2. Tacikistan Cumhuriyeti Ticaret ve Sanayi Odası ile Türkiye Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) arasında Duşanbe ve Ankara'da "Tacik-Türk Ticaret Evi"nin tesisine ilişkin bir anlaşma imzalanması olasılığının değerlendirilmesi ve araştırılması. *(Duşanbe Şehri Belediyesi ile Ankara Şehri Belediyesi arasında Kardeş Şehir 11 Aralık 2003 tarihli Ortak Bildirisine yönelik ticari-ekonomik, bilimsel-teknik ve kültürel alanlarda işbirliği yapılması hakkındaki anlaşma)*

2.3.3. Duşanbe ve Ankara'da "Fuar Merkezi" (Expo Center) ve "Tacik-Türk Ticaret Evi"nin de bulunmasıyla Ticaret Merkezi inşa edilmesi için Türk şirketlerinin celbedilmesi konusunun değerlendirilmesi;

2.3.4. Tacikistan Cumhuriyeti'nde ve Serbest Ekonomik Bölgeler de dahil olmak üzere "Türk Teknoparkları"nın kurulması olasılığının değerlendirilmesi ve araştırılması;

## **2.4 Standardizasyon, Metroloji ve Belgelendirme Alanında İşbirliği**

2.4.1. Taraflarca üretilen mal ve ürün sertifikalarının karşılıklı olarak tanınmasını sağlamak için çalışmaların güçlendirilmesi;

2.4.2. Türkiye'nin "Helal" sertifikalar alanındaki deneyiminin öğrenilmesi konusunda işbirliği oluşturulması ve tarafların yetkili makamları arasında müşavirlik toplantılarının düzenlenmesi;

## **3. Yatırım, Ticaret ve Bankacılık Sektörüne Finansal Destek Sağlanması ve Sigortalanması Alanında İşbirliği**

Tacik tarafı, ülke özel sektörünün öncelikli ve ortak projelerin gerçekleştirilmesi konusunda ticaret ve yatırımın sigortalanması ve elverişli kredilerin sağlanması konusunun önemini kaydetmiştir.

Komisyon, bu konu ile ilgili tarafların ilgili makamlarına talimat vermiştir:

3.1. Tacikistan ve Türkiye liderlerinin ziyareti sırasında Tacikistan Ulusal Bankası ile Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası arasında bankacılık alanında işbirliğine ilişkin anlaşma imzalanması imkanının değerlendirilmesi;

3.2. Tacikistan Cumhuriyeti'nde ortak ve öncelikli projelere düşük faizli kredi sağlanması ve/veya SUE "Sanoatsodirobank" ile Türkiye İhracat Kredi Kurumu (Türk EXIMBANK) yatırımıyla Tacik-Türk Yatırım Şirketi (Fonu) oluşturma imkanının değerlendirilmesi;

3.3. Türkiye'nin ve İslami Yatırım ve Kredi Sigortası Kurumu'nun (ICIEC) deneyimi dikkate alınarak, Türk ticari bankalarından, özellikle Türkiye

EXİMBANK'ından SUE "Sanoatsodirobank"ına ihracat kredi limitlerinin tahsisi konusunda işbirliği belgelerinin hazırlanması ve imzalanması;

3.4. Tacikista İhracat Ajansı ve SUE "Sanoatsodirobank" ile TİKA ve TÜRKEİMBANK işbirliğinde, ülkenin güvenilir firmalarına sigorta ve düşük faizli ihracat kredisi sağlama mekanizmasının değerlendirilmesi ve önerilmesi;

3.5. Finans alanındaki önemli konularda uzmanların bilgi ve becerilerinin arttırılması konusunda deneyim teatisi alanında işbirliğinin genişletilmesi;

3.6. Tacikistan Ulusal Bankası ile Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası arasında nakit dışı ödemeler yoluyla dijital finansal hizmetlerin geliştirilmesi, bilgi teatisi yapılması ve ödemelerin geliştirilmesi, düzenlenmesi ve kontrolünde Türkiye'nin zengin tecrübesinin öğrenilmesi konusunda karşılıklı işbirliği tesis edilmesi;

3.7. Tacikistan Cumhuriyeti'nde yabancı yatırımcı çekmek için dijital finansal hizmetler sağlamak amacıyla Türkiye'nin ödeme sisteminin kullanılması ve bu alanda diğer Türk şirketlerin ülkede kurulması konusunda görüşülmesi;

3.8. Türk sermayeli bankaların kurulması ve Türk banka şubelerinin Tacikistan Cumhuriyeti'nde şubelerinin açılmasını konusunda teşvik edilmesi;

3.9. Muhabir hesaplarının açılması alanında işbirliği oluşturulması;

3.10. İki ülke kerdi kurumları arasında düşük faizli kredi sağlanması konusunda işbirliğinin genişletilmesi;

3.11. Merkez (ulusal) bankalar arasında para politikasının uygulanmasında işbirliğinin genişletilmesi.

#### **4. Sanayide Alanında İşbirliği**

Türk tarafı, iki ülkenin sanayi alanında özellikle tekstil sektöründe büyük işbirliği potansiyeline sahip olduğunu kaydetti. Bu nedenle Komisyon, Tacikistan ve Türkiye'nin ilgili kurumlarına aşağıdaki talimatları vermiştir:

##### **4.1. Tekstil Sektöründe İşbirliği**

Tacikistan Cumhuriyeti Sanayi ve Yeni Teknolojiler Bakanlığı ile Türkiye Cumhuriyeti Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı arasında tekstil, giyim ve moda sektörlerinde işbirliğine ilişkin Mutabakat Zaptı'nın iki ülke üst düzey yetkililerin ziyareti sırasında imzalanması konusunun takip edilmesi;

##### **4.2. Tarım-Sanayi Kompleksi Alanında İşbirliği**

4.2.1. Yerel hammadde işlenmesi temelinde tarımsal ürün üretiminin oluşturulması için ortak işletmeler kurulması konusunda Türk finans kurumlarının düşük faizli fon yatırımlarının cezbedilmesi;



4.2.2. Türk teknoloji ve sermayesi ile Tacikistan'da müşterek meyve ve sebze toptan dağıtım hallerini oluşturmak ve ürünlerin Türkiye'ye ve Türkiye üzerinden Avrupa ülkelerine doğrudan ihracatının değerlendirilmesi;

### **4.3. Ekipman Paketleme Alanında İşbirliği**

Ülkede elektronik ev aletlerinin ambalajlanması ile ilgili müşterek işletmeler kurulması olasılığının değerlendirilmesi ve araştırılması (Türkiye'den ithal edilmekte olan malların ülke içinde üretimi ve paketlenmesi aşamasında ithal edilecek hammaddelerin gümrük vergilerinden muafiyet kazanması prensibinin teşvik edilmesi)

4.4. İki ülke Birlik ve Sanayi Kuruluşları arasında verimli işbirliğinin sağlanması amacıyla ilgili kurumlara kolaylıklar sağlanması.

### **5. Enerji ve Su Kaynakları Alanında İşbirliği**

İklim değişikliği, yeşil enerjiye yönelik talep artışı ve bölge ülkelerinin suya erişim sorunları göz önünde bulundurularak Komisyon, taraflara karşılıklı yarar sağlayan işbirliğini güçlendirmelerini konusunda öneriler sunmaktadır;

5.1 Tacikistan Cumhuriyeti Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti arasında su kaynakları alanında ikili işbirliğini geliştirilmesi amacıyla işbirliği anlaşması imzalanmak için çalışma başlatılması;

5.2. Hidroelektrik Santral ve Enerji sektörü altyapısının inşaatı konusunda yabancı yatırımcı çekmek ve özellikle Kamu-Özel Ortaklığı (PPP) mekanizması yoluyla Türk kamu makamları ve özel sektör ile işbirliği fırsatlarının analizi ve ortak projeler için ortak yol haritasının geliştirilmesi hususunda çalışma başlatılması.

### **6. Ulaştırma Alanında İşbirliği**

Komisyon, iki ülke arasında ulaştırma alanında işbirliğini genişletmek amacıyla taraflara aşağıdaki konuları önermektedir:

6.1. Tacikistan Cumhuriyeti Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti arasında uluslararası kombine yük taşımacılığına ilişkin Anlaşmanın imzalanması;

6.2. Ulaştırma ve ekonomik alanlarda modern lojistik merkezlerin oluşturulması ve uluslararası iletişim koridorlarının genişletilmesi;

6.3. Demiryolu, karayolu, havayolu ve diğer ulaşım araçları hizmetlerinin uluslararası standartlara uyumlaştırılması konusunda tecrübe paylaşımı;

6.4. Lojistik merkezlerinin inşa edilmesi dahil olmak üzere (özellikle SEB ve Afganistan ile ülke sınır bölgelerinde) ulaştırma sektörüne doğrudan yatırım çekmek için Türk kamu ve özel sektörü ile işbirliği fırsatlarının değerlendirilmesi;

6.5. İki ülke Demiryolu taşımacılığı konusunda ortak tarife uygulanması ve müşterek demiryolu taşımacılığı yapmak amacıyla Tacikistan Demiryolları ile Türkiye Demiryolları Yetkilileri arasında 2021 yıl sonuna kadar toplantı yapılması.

## **7. Sivil Havacılık Alanında İşbirliği**

Sivil havacılık alanında işbirliğini güçlendirmek amacıyla Komisyon taraflara aşağıdaki konuları önermektedir:

7.1. İki ülke şehirleri arasındaki uçuş frekanslarının arttırılması imkanının değerlendirilmesi;

7.2.

## **8. Tarım ve Gıda Güvenliği Alanında İşbirliği**

Komisyon, Türk tarafının TİKA kurumu aracılığıyla Tacikistan Cumhuriyeti Tarım Bakanlığı'na seracılık, bağcılık, arıcılık ve tohum üretiminin (özellikle patates ve pamuk tohumu) yanısıra ekonominin öncelikli sektörleri dışında iki ülke tarım sektörünün diğer kalkınma potansiyeli olan işbirliği alanları belirlemiş ve 2021 yılı içerisinde teknik ve müşavirlik yardımları yapmayı teklif etmiştir. Bu bağlamda, Tacikistan ve Türkiye'nin ilgili makamlarına aşağıdaki konuları önermektedir:

8.1. Tacikistan Cumhuriyeti Tarım Bakanlığı ile Türkiye Cumhuriyeti Tarım ve Ormanlık Bakanlığı arasında tarım konusunda Çalışma Grubu çerçevesinde işbirliğinin güçlendirilmesi ve Çalışma Grubu'nun 2021 yılı sonuna kadar 2. Toplantısının yapılması;

8.2. Tarafların devlet kurumları arasında tarım sektörüne doğrudan yatırım çekmek ve Türk finans kurumlarının düşük faizli ihracat kredisini kullanarak tarım makine ve ekipmanlarının satın almak amacıyla işbirliği fırsatlarının değerlendirilmesi;

8.3. Tacikistan Cumhuriyeti tarım sektörünün kümelenmesi ve dijitalleştirilmesi alanında tarafların devlet kurumları arasında işbirliği fırsatlarının yanı sıra uluslararası standartlara uyumlu olarak seralar ve ender meyve ağaç fidanların yetiştirme tesisi inşa edilmesi fırsatlarının değerlendirilmesi;

8.4. Bitkisel üretim, tohum üretimi ve hayvancılık alanlarında karşılıklı menfaata dayalı işbirliklerinin oluşturulması ve bu alanda ortak projelerin üretilmesi;

8.5. Modern tarım yöntemlerinin uygulanması, ortak bilimsel faaliyetlerin güçlendirilmesi ve bu minvalde tarafların sektörel kurumları arasında işbirliği anlaşmasının imzalanması;

8.6. Tarafların, bilim adamları, uzmanları ve öğrencileri arasında tarımın çeşitli dallarında karşılıklı deneyim paylaşımının yapılması.

## **9. İnşaat ve Mimarlık Alanında İşbirliği**

Türk özel sektörünün inşaat sektöründeki zengin deneyimini dikkate alarak Komisyon, taraflara aşağıdaki konuları önermiştir:

9.1. Tacikistan Cumhuriyeti Hükümeti Nezdinde Mimarlık ve İnşaat Komitesi ile Türkiye Cumhuriyeti Müteahhitler Birliği arasında İşbirliği Mutabakat Zaptı'nın imzalanması konusunun takip edilmesi;

9.2.

## **10. İletişim ve Telekomünikasyon Alanında İşbirliği**

..

## **11. Turizm Alanında İşbirliği**

Komisyon, Tacikistan-Türkiye Turizm Karma Komisyonu (iki ülke arasında Turizm İşbirliği Programının uygulanmasının koordinasyonu) oluşturularak bu çerçevede işbirliğini genişletmeleri ve güçlendirmeleri amacıyla tarafların ilgili kurumlarına aşağıdaki konuyu tavsiye etmiştir:

Ülkedeki oteller de dahil olmak üzere turizm altyapısının inşa edilmesi için Türkiye'nin doğrudan yatırımının çekilmesi ve Tacikistan'a turist çekme konusunda deneyim paylaşımı yapılması fırsatlarının değerlendirilmesi ve incelenmesi.

## **12. Çevre Güvenliği Alanında İşbirliği**

Komisyon, çevreyi koruma alanında ikili işbirliğinin önemi vurgulayarak taraflara aşağıdaki konuları tavsiye etmiştir:

12.1. Çevre koruma personelinin becerisini arttırmak için deneyim paylaşımı ve eğitim kurslarının düzenlenmesi;

12.2. Çevre koruma alanında ortak proje, program ve strateji geliştirilmesi ve uygulanması.

### **13. Sağlık Alanında İşbirliği**

Komisyon, sağlık alanında işbirliğini güçlendirmek amacıyla tarafların ilgili kurumlarına aşağıdaki konularda talimat vermiştir:

13.1. Tacikistan Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti sağlık uzmanları arasında bulaşıcı hastalıkların (COVID dahil) teşhisi, tedavisi, hastaların rehabilitasyonu ve yeni uygulama önlemleri konusunda bilgi paylaşımı yapılması;

13.2 Türk tarafının, viroloji, epidemiyoloji ve immünoloji alanlarında personel yetiştirme konusunda destek sağlaması;

13.3. Türkiye Cumhuriyeti Genetik Kurumlarında erken tespit ve muayene konusunda inovasyon çalışmaların öğrenilmesi hususunda işbirliği yapılması;

13.4. İlaç ve tıbbi malzeme ithalat ve ihracatı alanında işbirliği yapılması;

13.5. Türk tarafının, Tacikistan Cumhuriyeti'ndeki Sosyal Güvenlik Kurumlarına yardım sağlama ve Engelli ve Yaşlılar için Hizmet Merkezleri'nin rehabilitasyonu ve donatılması hususunda desteklerinin değerlendirilmesi.

### **14. Bilim ve Eğitim Alanında İşbirliği**

### **15. Kültür Alanında İşbirliği**

### **16. İstihdam ve İşçi Göçmenleri Alanında İşbirliği**

Ülkedeki işçi göçünün çeşitlendirmek amacıyla bu alanında derin araştırma yapılarak sonucunun Bakanlığa rapor edilmesi ve bir sonraki Komisyon toplantısı çerçevesinde Tacikistan Cumhuriyeti Çalışma, Göç ve Nüfus İstihdamı Bakanlığı ile Türkiye Cumhuriyeti Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı arasında iki ülke işçi göçmenleri arasında işbirliği Mutabakat Zaptı taslağının hazırlanarak imzalanması.

### **17. Gençlik ve Spor Politikası Alanında İşbirliği**

### **18. Uluslararası Finans Kuruluşları Çerçevesinde ve Bölgesel İşbirliği Alanında**

Taraflar, Tacikistan ve Türkiye'nin bölge ve şehirleri arasında ikili ilişkilerin güçlendirilmesi amacıyla uluslararası örgütler çerçevesinde doğrudan bölgelerarası ilişkilerin oluşturulması ve ortak ticaret heyetlerinin organize edilmesi konularında mutabık kalmışlardır.

Komisyona, bu minvalde taraflara aşağıdaki konuları önermektedir:

18.1. Tacikistan ve Türkiye'nin üyesi olduğu Dünya Ticaret Örgütü, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı, İslam Kalkınma Bankası ve İslam Yatırım Sigortası ve İhracat Kredisi Şirketi gibi diğer kuruluşlar bünyesinde ikili işbirliği imkanlarının güçlendirilmesi;

18.2. Türkiye Cumhuriyeti'nin İstanbul Büyükşehir Belediyesi ile Tacikistan Cumhuriyeti Duşanbe Şehri Belediyesi arasında ticari ve ekonomik işbirliğine ilişkin Mutabakat Zaptı'nın imzalanması ve Duşanbe ve İstanbul şehirleri arasında kardeş şehir ilişkisinin oluşturulması imkanının öğrenilmesi ve değerlendirilmesi; Sözkonusu işbirliği anlaşmasına (ek olarak) yönelik somut proje ve onların hayata geçirilme süresinin de dikkate alarak ortak çalışma yapılması sonucu Yol Haritasının hazırlanması ve imzalanması;

18.2. Tacikistan Khatlon Bölgesinin Kulyab Valiliği ile Türkiye'nin Konya İli Valiliği arasında ticari ve ekonomik işbirliğine ilişkin Mutabakat Zaptı'nın imzalanması ve Tacikistan'ın Khatlon Bölgesine bağlı Kulob şehri ile Türkiye'nin Konya şehri arasında kardeş şehir ilişkisinin oluşturulması imkanının öğrenilmesi ve değerlendirilmesi;

Sözkonusu işbirliği anlaşmasına (ek olarak) yönelik somut proje ve onların hayata geçirilme süresinin de dikkate alarak ortak çalışma yapılması sonucu Yol Haritasının hazırlanması ve imzalanması;

18.3. Tacikistan Sughd Bölgesinin Khujand Valiliği ile Türkiye'nin Bursa İli Valiliği arasında ticari ve ekonomik işbirliğine ilişkin Mutabakat Zaptı'nın imzalanması ve Tacikistan'ın Sughd Bölgesi Khujand şehri ile Türkiye'nin Bursa şehri arasında kardeş şehir ilişkisinin oluşturulması imkanının öğrenilmesi ve değerlendirilmesi;

Sözkonusu işbirliği anlaşmasına (ek olarak) yönelik somut proje ve onların hayata geçirilme süresinin de dikkate alarak ortak çalışma yapılması sonucu Yol Haritasının hazırlanması ve imzalanması;

18.4. Tacikistan Khatlon Bölgesinin Bokhtar Valiliği ile Türkiye'nin Kocaeli İli Valiliği arasında ticari ve ekonomik işbirliğine ilişkin Mutabakat Zaptı'nın imzalanması ve Tacikistan'ın Khatlon Bölgesi Bokhtar şehri ile Türkiye'nin Kocaeli şehri arasında kardeş şehir ilişkisinin oluşturulması imkanının öğrenilmesi ve değerlendirilmesi;

Sözkonusu işbirliği anlaşmasına (ek olarak) yönelik somut proje ve onların hayata geçirilme süresinin de dikkate alarak ortak çalışma yapılması sonucu Yol Haritasının hazırlanması ve imzalanması;

## **19. TİKA Aracılığıyla İşbirliği**

Tacik tarafı, ülkenin sosyo-ekonomik kalkınması konusunda TİKA'nın aktif ortaklarından biri olduğunu belirterek bölgedeki mevcut ekonomik ve siyasi durum

göz önünde alındığında iki ülke arasındaki ticari ve yatırım işbirliğinin güçlendirilmesinde önemli rolü olduğunu vurgulamıştır. Bu nedenle, TİKA Ajansının Tacikistan ülkesi için planlanmış olduğu programların tekrar gözden geçirerek çoğaltması ve finansman yardımlarının arttırmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu bağlamda Komisyon, tarafların ilgili kurumlarına aşağıdaki konularda talimat vermiştir:

19.1. “Tacikistan ile Türkiye arasındaki ticaret hacminin hedeflenen 1 milyar ABD dolarına yükseltmek için Yol Haritası”nın kısa vadede ve kapsamlı hazırlamak amacıyla orta ve uzun vadeli yatırım ve ticari kalkınma perspektifi ve gerçek ekonomi kapasitesinin analiz edilmesinde Türk-Tacik İhtisaslı Danışman Şirketlerin cezbi konusunda TİKA’nın teknik yardımına ihtiyaç duyulmaktadır.

19.2.

- Hidroenerji, tarım, bankacılık, turizm, inşaat, ulaştırma ve yük taşımacılığı, sanayi, tekstil, gıda, ilaç üretimi alanlarında Tacik işadamları ile ortak fabrikaların tesis edilmesi;
- Yatırım projelerinin fizibilite rapor çalışmalarını hazırlanması konusunda Tacik firmalarına teknik yardım sağlanması;

19.3. Tacik resmi kurum ve Bakanlık uzman ve yetkililerine ekonomi ve ticaret alanlarının dijitalleştirilmesine ilişkin Türkiyenin deneyim ve tecrübelerinin aktarılması ile ilgili eğitim seminerlerinin düzenlenmesi konusunda TİKA ve Türkiye’nin Kalkınma Ajansları ve diğer uluslararası kuruluşlarının finansal destek sağlaması;

TİKA ve Türkiye’nin Kalkınma Ajansları ve diğer uluslararası kuruluşlarının finansal desteğiyle Tacikistan resmi kurum çalışmalarının geliştirilmesi için belirlenmiş alanlar:

TİKA ve diğer uluslararası kuruluşlar dahil olmak üzere Türk kalkınma ajanslarının mali desteğiyle, Tacik devlet kurumlarının aşağıdaki alanlardaki faaliyetlerini güçlendirmek:

- İstatistik verilerin oluşturulması ve onların uluslararası standartlara uyumlaştırılması konusunda Türkiye'nin dijital ekonomi alanındaki deneyiminin kazanılması;
- Tarım sektörünün kümelenmesi ve dijitalleştirilmesi, uluslararası standartlarda seraların inşa edilmesi, ender meyve ağacı fidanların yetiştirilmesi;
- Doğrudan yabancı yatırımcı çekme konusunda Türkiye’nin ilkige kurumları ile tecrübe paylaşımı;
- Türkiye İhracat Kredi Kurumu'nun (Türk EXİMBANK) faaliyetlerinin yakından tanıma konusunda ICIEC, SESRIC (Statistical Economic and Social Research and

Training Center for Islamic Countries) ve TİKA'nın mali yardımlarıyla eğitim seminerlerinin düzenlenmesi;

- Ülkenin güvenilir firmalarına sigorta ve düşük faizli ihracat kredisi sağlama mekanizmasının hazırlanması konusunda Türkiye İhracat Kredi Kurumu (Türk EXİMBANK) tecrübesinin Tacikistan İhracat Ajansı ve SUE "Sanoatsodirobank"ına aktarılması.

## **20. Komisyon Kararlarının Uygulanması Hakkında**

## **21. Tacikistan-Türkiye Hükümetlerarası Karma Ekonomik Komisyonu'nun bir sonraki toplantısının tarihi hakkında**

Taraflar, Tacikistan-Türkiye Hükümetlerarası Karma Ekonomik Komisyonu Onikinci Dönem Toplantısının 2022 yılında Ankara'da yapılmasını kararlaştırmışlardır. Toplantının kesin tarihi diplomatik kanallar aracılığıyla belirlenecektir.

12 Ekim 2021 tarihinde Duşanbe'de Tacikçe ve Türkçe eşit derecede geçerli ikişer orijinal nüsha olarak imzalanmıştır.

**Komisyonun Tacik Tarafı Heyet Başkanı,  
Tacikistan Cumhuriyeti Sanayi ve Yeni  
Teknolojiler Bakanı**

\_\_\_\_\_  
**Şerali Kabir**

**Komisyonun Türkiye Tarafı Heyet  
Başkanı,  
Türkiye Cumhuriyeti Sanayi ve  
Teknoloji Bakanı**

\_\_\_\_\_  
**Mustafa Varank**